

Tillid i forældresamarbejdet i kontrollens skygge

Pernille Juhl

I kommunerne synes der at være en udbredt forståelse af, at samarbejdet mellem professionelle og forældre skal være baseret på tillid, gensidig respekt og åbenhed. Pædagoger lægger stor vægt på konsensus og på at skabe uformelle, magtneutrale og venskabelige relationer til forældrene (Høyrup, 2018). Paradoksalt nok er pædagoger samtidig de senere år blevet pålagt flere regler for, hvordan de skal samarbejde med forældrene og om hvad. Udgangspunktet for samarbejdet mellem forældrene og pædagogisk personale kan dermed i højere grad risikere at skulle bygges på mistillid frem for tillid. På baggrund af analyser af empiriske eksempler fra et samarbejde mellem pædagogisk personale og en mor til et barn, der er bekymring for, viser jeg hvordan netop tillid mellem parterne bliver afgørende for, at de hver især kan varetage omsorgsopgaver.

Emneord: Forældresamarbejde, (mis)tillid, tidlig indsats, dagtilbud, kontrol

I Danmark går langt størstedelen af børn mellem 1 og 6 år i daginstitution (Juhl 2018). At omsorgsopgaver for børn deles mellem forældre og daginstitutionspersonale er derfor en præmis i den måde, vi har organiseret børn og forældres liv på – ikke bare i Danmark men i de nordiske lande generelt (Haavind 2011). Børn lever deres hverdagsliv i både dagtilbud og familien, og disse sammenhænge udgør for børn forskellige dele af ét sammenhængende liv, mens de voksne oftest kun møder barnet i én af disse kontekster (Kousholt 2011). Omsorg for børn er dermed samfundsmæssigt organiseret som en delt opgave mellem flere parter i et 'shared care' arrangement, hvor forældre og pædagoger hver især udgør det, Agnes Andenæs kalder for 'led i en omsorgskæde', (Andenæs, 2011). I denne kæde udgør hver af de voksnes omsorgsbidrag ét bidrag i den samlede omsorgskæde. Hvert omsorgsbidrag skal spille sammen med andre parter. Det betyder, at forældre og professionelle er gensidigt afhængige af den anden parts viden for at kunne varetage omsorgen for barnet i den særlige kontekst, hvori de selv er sammen med barnet. Det gør forældresamarbejde til et vigtigt aspekt af dagtilbudspersonalets arbejde, samtidig med at pædagoger også beskriver samarbejdet med forældre som en vanskelig del af deres arbejde (Krøjer, 2018; Røn Larsen, 2005), og som noget der kræver en stor og løbende indsats (Høyrup, 2018).

En pointe i artiklen er det paradoks, at skønt tillid både af pædagogisk personale

og i forskningen (Chimirri, 2019; Krøjer, 2018) fremhæves som afgørende vigtigt for samarbejdet mellem forældre og professionelle i dagtilbud (herunder dagpleje), så er mistillid og kontrolelementer i lovgivning på børneområdet skærpet de senere år. I artiklen viser jeg eksempler på sådanne kontrolelementer i love, der har betydning for dagtilbudsområdet, og jeg diskuterer, hvordan netop kontrol risikerer at bidrage til, at samarbejde mellem professionelle og forældre etableres på et grundlag af mistillid frem for på et grundlag af tillid. En hovedpointe i artiklen er dermed, at betingelser for at etablere et reelt samarbejde om børns omsorg og trivsel vanskeliggøres for både forældre og professionelle, når professionelle får til opgave at kontrollere forældre. Men det er ikke kun forældre, der oplever kontrol og mistillid. I foråret 2019 viste først TV2 og siden DR Dokumentar udsendelser ("Hvem passer vores børn" henholdsvis "Daginstitutioner bag facaden"), som satte forældres tillid til pædagogisk personale under pres. Den ene dokumentar viser situationer, hvor børn af forskellige grunde ikke får tilstrækkelig omsorg. Dokumentarprogrammerne rejste en debat om, hvorvidt forældre kan have tillid til daginstitutionssystemet. Kan forældrene stole på, at de voksne, som børnene er overladt til i dagtilbud, varetager omsorgen for børnene på betryggende vis? Krydspresset mellem tillid og mistillid og kontrol skabes således flere steder fra og på mange niveauer, som alle har betydning for samarbejdet mellem forældre og pædagogisk personale.

I artiklen viser jeg, hvordan tillid er et gennemgående ideal for forældresamarbejdet i dagtilbud. Det gør jeg for at skabe en baggrund for at forstå, hvorfor kontrol potentielt udgør en risiko for at etablere et tillidsfuldt samarbejde. Jeg inddrager dernæst teoretikeren Joan Trontos arbejde (2015) for at argumentere for, at omsorg og tillid hænger uløseligt sammen, fordi der ifølge Tronto må være tillid mellem mennesker for at omsorgsbidrag fra én part overhovedet kan modtages af en anden part. Senere i artiklen inddrager jeg empiriske eksempler, som illustrerer, hvordan tillid og omsorg er på spil på forskellige måder i samarbejdet mellem forældre og professionelle.

Datagrundlag

Empirien, der ligger til grund for analysen, stammer fra tre forskellige forskningsprojekter. Det ene er mit ph.d.-projekt 2010-2014 (Juhl 2014), hvor jeg undersøgte, hvordan social udsathed kan forstås som situeret i børn og forældres hverdagsliv. I en periode på 1 år fulgte jeg, gennem deltagende observationer, fem børn (0-4 år) fra familier, der var målgruppe for forskellige typer af forebyggende tidlige indsatser. Det var risikofaktorer som for eksempel forældrenes tidligere misbrugsproblemer, manglende familienetværk eller unge alder, der betød, at sundhedsplejersker eller andre professionelle var bekymret for, om forældrene kunne varetage omsorgsopgaven for børnene. Jeg fulgte børnene både hjemme, i aflastningsfamilier og i dagtilbud (vuggestue, dagpleje og børnehave). Derudover interviewede jeg børnenes forældre og de professionelle, der var involveret i familiernes liv. To af disse interviews inddrages

i denne artikel.

Jeg inddrager desuden data fra to forskellige forskningsprojekter gennemført i regi af Center for Daginstitutionsforskning på Roskilde Universitet 2018-2020. I det ene projekt, har jeg, i samarbejde med tre kolleger, afholdt en række forskningsværksteder med 12 pædagoger fra fire forskellige vuggestuer og børnehaver. Her har vi undersøgt, hvordan pædagoger opfatter omsorg som en del af det pædagogiske arbejde – herunder hvordan omsorg er forbundet til tillidsarbejde. Empirien består af transskriptioner af indlæg og hverdagseksempler fremlagt af pædagogerne samt efterfølgende diskussioner. I det andet projekt har jeg sammen med to kolleger undersøgt forældre og pædagogers perspektiver på samarbejdet om børns hjemmelæringsmiljø - herunder hvad forældre henholdsvis pædagogisk personale lægger vægt på i samarbejdet (Westerling & Juhl 2020). Fra dette projekt inddrager jeg empiri fra to interviews med forældre til børn, der er bekymring for.

Tillid som samfundsværdi

Tillid defineres i ordbogen (ordnet.dk) som *”... en stærk følelse af at kunne tro på, stole på eller regne med nogen eller noget ”*. Ifølge Tinggaard Svendsen (2020) som er tillidsforsker, er danskeres relationer til hinanden generelt præget af en høj grad af gensidig tillid. Tillid kan dermed siges at være en værdi i samfundet, som er vigtig for opretholdelse af vores demokratiske livsform (ibid.). En søgning på hjemmesiderne til de daginstitutioner, jeg har samarbejdet med i forbindelse med mine forskningsprojekter, viser da også, at tillid er et gennemgående nøgleord i beskrivelserne af og målsætningerne for samarbejdet med forældre. På en sjællandsk daginstitutioners hjemmeside står der eksempelvis, at der lægges: *”... vægt på et åbent og positivt forældresamarbejde med forståelse for og tillid til hinanden ”*. I en anden daginstitution, at: *”... en vigtig del i et barns liv i en institution er samarbejdet mellem forældre og personale. Basale følelser som tillid, tryghed og tiltro til personalet skal være til stede hos forældrene...”*. Også i forskningen er tillid blevet udpeget som afgørende for relationen mellem forældre og pædagoger (fx Winther-Lindquist, in press; Høyrup, 2018; Krøjer, 2018). Høyrup (2018) peger ligefrem på, at relationen mellem professionelle på dagtilbudsområdet og forældre er præget af et tillidsimperativ (s. 170), som kræver et gensidigt tillidsarbejde fra både forældre og professionelles side. Tillidsarbejdet handler om, at begge parter gør en indsats for, at den anden part har tillid til dem. Tilliden handler om at have tiltro til, at den anden part drager en god nok omsorg for barnet. Høyrup viser, at pædagoger lægger stor vægt på konsensus og på at skabe uformelle, magtneutrale og venskabelige relationer til forældrene, så *’den gode stemning bevares’* (p. 37). Samtidig argumenterer Høyrup (2018) for, at de kommunale og statslige krav til pædagogernes arbejde er præget af en såkaldt nyformalisering (s. 64), hvor der er procedurer og regler for, hvordan pædagogerne skal forholde sig til forskellige aspekter af deres arbejde – herunder hvordan de skal samarbejde med forældrene og om hvad.

Et eksempel på dette er, at der i nogle kommuner arbejdes med formaliserede programmer for at støtte op om børns hjemmelæringsmiljø, hvor pædagoger skal samarbejde med forældre om børns (tidlige) læring i vuggestuen (se Juhl & Westerling 2020). På den måde kan man argumentere for, at både pædagoger og forældre befinder sig i krydspres med modsatrettede forventninger til det samarbejde, som de skal have til at fungere. På den ene side er der stærke diskurser om, at samarbejdet skal bygge på tillid, og være præget af konsensus og ligeværdighed (Chimirri 2019). På den anden side er der kommet flere regler for, hvordan samarbejdet skal foregå, hvad det skal omhandle, og hvordan pædagogerne skal kontrollere forældrene i forhold til, om de udfører (deres del af) omsorgsopgaven godt nok. I det hele taget er tillid et nøgleord på offentlige arbejdspladser – ikke bare 'udadtil' i relationen til borgerne, men er også en værdi, der stræbes efter indadtil – fx gennem 'tillidsbaseret ledelse' (Bentzen, 2015). Sideløbende hermed kontrolleres resultatet af pædagogers arbejde i stigende grad – senest er kvalitet i børnehaver blevet vurderet i en undersøgelse foretaget af Danmarks Evalueringsinstitut, EVA (2020). Jeg vender tilbage til kontrolelementerne senere i artiklen. Først argumenterer jeg for, hvorfor tillid er afgørende ved at vise, hvordan tillid i en relation mellem mennesker hænger sammen med det at kunne henholdsvis yde og modtage omsorg.

Tillid som forudsætning for at kunne yde og modtage omsorg

Joan Tronto (2015) argumenterer ikke bare for, at tillid og omsorg hænger sammen, men også for, at omsorg og demokrati hænger sammen. Tronto skriver, at *"... democracy is the allocation of caring responsibilities and assuring that everyone can participate in those allocations of care as completely as possible"* (s. 15). Det betyder, at ansvar for omsorg er en fælles opgave, og at demokrati handler om, at omsorgsopgaver fordeles, så alle parter kan yde deres omsorgsbidrag. Selvom Tronto henviser til en fordeling af omsorgsopgaven i et feministisk ærinde, hvor hun peger på, at demokratiet sikres ved, at omsorgsopgaver ikke isoleres i familien (og særligt placeres hos kvinderne), men at det er en samfundsmæssig opgave, så er hendes perspektiver også yderst relevante i forhold til en dansk kontekst, hvor omsorg netop er en delt opgave mellem familie og kommunale dagtilbud. Omsorg er en fælles opgave for hele samfundet og ikke kun familiens ansvar. Tronto argumenterer for, at et demokratisk samfund afhænger af det, hun kalder 'caring-with' (s. 16) som et fælles ideal for borgerne. 'Caring-with' indebærer, at man kan stole på en omsorgscyklus, hvor alle parter tager del i omsorgsopgaver. Denne omsorgscyklus skaber ifølge Tronto tillid og solidaritet i et samfund (ibid.). Chimirri går videre endnu og argumenterer for, at omsorg et er nøgleord, ikke bare for en nær interpersonel relation, men også i et bredere perspektiv som 'omsorg for verden' (Chimirri 2019). I artiklen anvender jeg Trontos forbindelse mellem omsorg og tillid til dels at vise, hvordan tillid afhænger af, at man kan stole på at andre (også) handler omsorgsfuldt og dermed yder sin del til en omsorgscyklus. Dels anvender jeg Tronto til at vise, hvordan

tillid er en forudsætning for, at professionelle overhovedet kan komme til at yde omsorg, fordi det ifølge Tronto ikke bare er op til den part – eksempelvis en dagplejer eller pædagog – som drager omsorg for et barn. For at man kan yde et omsorgsbidrag, skal det kunne modtages og ses som relevant af den anden; care-receiving (ibid.). Man ved ikke på forhånd, hvordan ens omsorgsbidrag bliver modtaget eller får betydning for den anden, og omsorgsbehovet hos den anden må derfor løbende udforskes, og ens eget bidrag justeres i forhold hertil. Omsorgsarbejde indeholder derfor altid et spekulativt eller imaginært element (Winther-Lindqvist in press). Både tillids- og omsorgsarbejde er dermed uafklarede og foranderlige processer, som kræver en gensidighed fra både yder og modtager af omsorg. Når man lykkes med at drage omsorg på måder, der anses for relevante eller meningsfulde for modtageren, kan der opstå tillid, og omvendt; for at kunne yde omsorg, må modtageren have tillid til, at der ydes relevant omsorg. Når dagtilbud i stigende grad bliver en arena for tidlig indsats og dermed for kontrol af forældre, så kan den tillid, som Tronto peger på som nødvendig i en omsorgsrelation, komme under pres af kontrolelementer. I en dansk velfærdsstatslig kontekst er dette især problematisk, fordi forældre og professionelle omsorgsgivere er afhængige af hinandens viden om barnet for at omsorgskæden kan opretholdes (Westerling & Juhl 2020). Et eksempel på dette er, når forældre afleverer deres barn i dagtilbud. Her må forældrene have tillid til, at dem, de afleverer barnet til, yder relevant og tilstrækkelig omsorg for barnet i forældrenes fravær (Krøjer 2018). Omvendt må det pædagogiske personale også have tillid til, at forældrene har en afgørende vigtig viden om deres barn, som kan bidrage til at løse den samlede omsorgsopgave, som parterne er fælles om i omsorgskæden.

Fælles for forældrenes fortællinger i forbindelse med undersøgelsen af forældres perspektiver på samarbejdet med pædagogisk personale (Westerling & Juhl 2020) er, at forældrene giver udtryk for, at de ikke ved ret meget om, hvad deres barn har lavet i løbet af dagen, eller hvordan barnet har det, mens det er i dagtilbud. En mor fortæller sådan her:

Vi ved jo egentligt ikke, hvad der sker i de 8 timer... så intet nyt er jo godt nyt, ikke? (griner lidt). Og så kigger man jo efter, når man henter; er bleen tung eller let, er tøjet tørt, er næsen blevet tørret eller fuld af indtørret snot... alle de ting er jo med til at give mig en idé om, om der overhovedet er nogen, der har set mit barn i løbet af dagen.... Om nogen har taget sig af hende.

Barrie Thorne (2001) har i et studie vist, hvordan forældre kigger efter tegn på omsorg ('reading signs of care'), når de henter deres børn i dagtilbud eller skole, for at sikre sig, at der er blevet draget tilstrækkelig omsorg for barnet i løbet af dagen. Det kan eksempelvis være tegn på om madpakken er blevet spist, om

bleen er blevet skiftet, om barnet har tøj på efter temperaturen, og om barnet virker trygt og tilpas (p. 370). Det at varetage omsorg i samarbejde med andre indebærer altså, at forældre tolker tegn på omsorg for på den måde at sikre sig, at de andre voksne, barnet er sammen med, drager omsorg for barnet (Thorne, 2001; Andenæs, 2011). Tegn-læsning er dermed én af forældres strategier til at varetage omsorgskæden, som de selv kun udgør ét led i. På samme måde er de professionelle nødt til at kigge efter tegn på trivsel eller mistro og dermed på, om der er grund til bekymring for barnet eller ej, fordi de professionelle ikke er med barnet hjemme i familien (Juhl, 2014).

I undersøgelsen af forældres perspektiver på samarbejdet med pædagogisk personale (Westerling & Juhl, 2020), fortæller et andet forældrepar, at de så mange tegn på, at der ikke blev draget tilstrækkelig omsorg for deres barn i vuggestuen. Da der blev plads i en anden institution, flyttede de derfor barnet. Når tillid erstattes af mistillid, bryder samarbejdet med andre ord sammen, fordi forældrene ikke længere vil overlade ansvaret for omsorgen for barnet til de konkrete pædagoger.

I det følgende afsnit viser jeg, hvordan det ikke kun er de førnævnte TV-dokumentarer, der sætter tilliden mellem forældre og pædagogisk personale under pres. Det skyldes i høj grad også de nye opgaver, pædagoger har fået både i forbindelse med nye lovbestemte opgaver for dagtilbud – særligt opgaver i relation til tidlig forebyggende indsats. De lovgivninger, jeg vil komme ind på som eksempler er Barnets Reform fra 2011, i De nye styrkede læreplaner fra 2018 og loven om obligatorisk læringstilbud (Ghettopakken) fra 2019.

Mistillid som indbygget element i forældresamarbejdet

Hvis man kaster et nærmere blik på de nævnte tre eksempler på love, som har betydning for dagtilbudsområdet, kan man for det første konstatere, at der er indført en række elementer af tvang, kontrol og sanktioner over for forældre, og for det andet kan man konstatere, at det er det pædagogiske personale i dagtilbud, som har fået til opgave at udføre kontrollen med om forældre gør det, de skal i forhold til deres børn. Man kan dermed argumentere for, at der er kontrolementer indbygget i de lovbestemte opgaver i dagtilbud, som fremmer mistillid i forholdet mellem forældre og pædagoger.

Tidlig opsporing

Med Barnets Reform i 2011¹ er der indført krav om opsporing af alle børn i dagtilbudsområdet af en tidlig og forebyggende indsats på det almenpædagogiske område. Håndbogen om Barnets Reform udpeger dagtilbud og sundhedspleje som centrale instanser i det forebyggende arbejde, fordi stort set alle børn kommer i dagtilbud fra 1-årsalderen, ligesom langt de fleste nyfødte og deres

¹ <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/200912L00178> (besøgt 15. november 2020).

forældre er i kontakt med sundhedsplejen (Servicestyrelsen 2011). I dagtilbud er der i følge Barnets Reform samtidig muligheder for at arbejde forebyggende som del af barnets almindelige hverdagsliv, som loven foreskriver. I Håndbogen til Barnets Reform skrives der om begrebet tidlig indsats, at det

... dækker dels opsporing og forebyggelse af problemer, dels den indsats, der skal afhjælpe problemerne så tidligt som muligt. [...] Tidlig opsporing indebærer en skærpet opmærksomhed på bekymrende adfærd hos eller omkring et barn fra fagpersoner i dagtilbud, skole og sundhedsplejen. [...] (Servicestyrelsen 2011:69).

Som citatet viser, stilles der her omfattende krav til de professionelle, der møder børn og forældre i deres daglige arbejde. De professionelle skal have en 'skærpet opmærksomhed på 'bekymrende adfærd' hos eller omkring et barn, hvilket gør familien til genstand for pædagogernes vurderinger. Opgaven med tidlig opsporing kan kommunerne eksempelvis håndtere ved at anvende forskellige screeningsmetoder, der skal hjælpe dagplejere og pædagoger med at kigge efter og tolke bekymringstegn hos børn. Screeningsmetoderne er typisk udformet som 'trivselsskemaer', hvor professionelle skal registrere tegn (bestemt adfærd hos det enkelte barn, fx 'ukritisk kontaktform', 'manglende appetit', 'dårlig søvn', 'aggressiv adfærd') og via en vejledning tolke, hvad adfærden kan være tegn på (fx 'utryk tilknytning'), for derefter at krydse af i på forhånd definerede risikokategorier (fx rød, gul eller grøn). På den måde lægges der ikke op til en dialog med forældrene om, hvad tegn betyder, men at personalet i dagtilbud tolker de tegn, de ser, ud fra et skema, der giver svar uafhængigt af viden om det konkrete barn eller de konkrete situationer, tegnene registreres i. På den måde installeres en opgave i dagtilbuddene, som handler om at iagttage forældrenes adfærd ved hente- og bringesituationer, og samtidig være opmærksom på tegn på bekymring hos forældrene (gule og røde kategorier i screeningsværktøjerne) (se mere herom i Juhl 2014, Juhl, 2016). Flere af de forældre, jeg interviewede i forbindelse med mit ph.d.-projekt, (Juhl 2014) fortalte netop, at de ikke brød sig om at komme i vuggestuen i forbindelse med hente- og bringesituationer, fordi de følte sig overvåget, vurderet og kontrolleret, hvilket ofte resulterede i, at forældrene brugte et minimum af tid i disse overgangssituationer for at undgå kontakt med personalet. Det fik paradoksalt nok kun personalet til at blive endnu mere bekymret. Dermed opstod en situation, hvor begge parter vogtede på hinanden i mistillid til den andens intentioner; det pædagogiske personale havde mistillid til, om forældrene forsøgte at skjule noget, og forældrene havde mistillid til, om personalet forsøgte at fange dem i fejltrin. På den måde betød opgaven med tidlig indsats, at forældre og pædagogisk personale kom til at stå i et modsætningsforhold til hinanden, som gjorde samarbejdet om omsorgen for barnet vanskelig.

Forældresamarbejde om børns tidlige læring

Et andet eksempel er de detaljerede krav, der med de styrkede læreplaner i 2018 er kommet til indholdet af samarbejdet mellem pædagogisk personale og forældre. Eksempelvis skal pædagogisk personale samarbejde med forældrene om børns læring på tværs af familie og dagtilbud, og forældrene skal understøtte børns hjemmelæringsmiljø (Westerling & Juhl, 2020; Juhl, 2019). Det nye i denne reform af dagtilbudsloven er ikke, at der er krav om forældresamarbejde, men at det bliver defineret, hvad samarbejdet mellem professionelle i dagtilbud og forældre skal omhandle. I flere kommuner arbejdes der med, at forældre systematisk får opgaver med hjem, som de skal træne med deres børn. Det kan eksempelvis være bøger, ord der skal trænes, instruktioner til forældre om at træne farver, at tælle med barnet, måle forskellige ting, eller øve at barnet skal vente på tur. En del af instruktionerne foregår digitalt på dagtilbuddets intranet, hvor pædagogerne kan se, hvilke forældre, der læser instruktionerne, og hvor ofte (Westerling & Juhl, 2020). Der er ikke sanktioner, hvis forældrene ikke gør det, men forældrene mødes ikke desto mindre med et krav om, hvad de forventes at gøre, og en opgave i forhold til at understøtte en institutionaliseret dagsorden, som pædagogerne definerer. Dermed er der ikke lagt op til en relation i samarbejdet, hvor begge parter har mulighed for at være i en position, hvor de kan bidrage til omsorgskæden – herunder udveksle viden (Westerling & Juhl, 2020).

Sprogvurdering og obligatoriske læringstilbud

I sommeren 2019 blev der med loven om obligatorisk læringstilbud tilføjet den hidtil mest vidtgående kontrolopgave til pædagogisk personales opgaveportefølje. Loven betyder, at forældre bosiddende i et 'udsat boligområde' forpligtes til at sende deres barn i dagtilbud i mindst 25 timer om ugen. Hvis forældrene ikke gør det, sanktioneres de i form af reduktion af økonomiske ydelser. Det er ifølge loven personalet i dagtilbud, der skal registrere om børnene er i dagtilbud i den fastsatte tid, og hvis ikke skal personalet indberette dette til socialforvaltningen. I lovens § 44a hedder det, at følgende børn skal optages i et obligatorisk læringstilbud 25 timer om ugen:

Stk 1) Alle børn med bopæl i et udsat boligområde, jf. listen over udsatte boligområder i § 61 a i lov om almene boliger m.v., som ikke er optaget i dagtilbud efter § 19, stk. 2-5, eller § 21, stk. 2 eller 3, når de fylder 1 år. [...] Stk. 3. Kommunalbestyrelsen har pligt til at sikre, at der som led i det obligatoriske læringstilbud på et tidligt tidspunkt efter optagelsen iværksættes målrettede forløb for børnene med henblik på at styrke børnenes dansksproglige kompetencer og generelle læringsparathed og introducere børnene til danske traditioner, normer og værdier².

² <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=210015> (besøgt 8. januar 2020)

Der er imidlertid åbnet for, at forældrene selv kan passe deres børn, men der sættes i så fald særlige krav, som forældrene skal leve op til:

§ 44, Stk. 3. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for at føre tilsyn med den indsats, som forældrene selv varetager efter stk. 1. Kommunalbestyrelsen skal som led i tilsynet vurdere, om indsatsen står mål med det obligatoriske læringstilbud. [...]

Stk. 5. Vurderer kommunalbestyrelsen gennem tilsynet efter stk. 3, at forældrenes indsats ikke står mål med indsatsen i det obligatoriske læringstilbud, skal barnet optages i et obligatorisk læringstilbud³.

Det slås desuden fast i lovens § 12, at forældre har pligt til at lade deres børns sprogvurderere, og hvis det vurderes nødvendigt på baggrund af vurderingen, har forældrene pligt til enten selv at varetage en sprogstimulering, der står mål med den dagtilbuddet kan tilbyde eller indskrive barnet i et dagtilbud. Der skal føres tilsyn med den sprogstimulering, forældrene selv varetager.

De tre eksempler på love eller reformer af love viser en ny tendens til at elementer af tvang, kontrol og sanktioner er blevet skærpet de senere år. Disse skærper får konsekvenser for, om relationen mellem forældre og dagtilbudspersonale kan baseres på tillid. I det følgende afsnit viser jeg et eksempel på et nyopstartet samarbejde mellem en mor og en dagplejemor. Der er tale om en tidlig opstart af dagpleje til Anton, som er ca. 6 måneder. Han har fået plads tidligt, fordi han vurderes at have brug for en stabil voksenkontakt og faste rutiner. Der er bekymring for, om hans mor kan tilbyde det hjemme. Hun er arbejdsløs, har tidligere haft et alkoholmisbrug, der er intet netværk omkring familien, og både moren og faren har været anbragt som børn. Faren har en kronisk sygdom, så moren står med ansvaret for både Anton og faren en stor del af tiden.

Pointen med eksemplet er at vise, hvordan de generelle problemer, det skaber for pædagoger og forældre, når tillidsforholdet skal etableres i en kontekst af kontrol, overeksponeres i det øjeblik, der samtidig er tale om forældre i en udsat position.

Gensidighed som forudsætning for tillid og samarbejde om omsorg

Antons dagplejemor fortæller, at Anton ikke ville spise, da han startede hos hende. Hun føler ikke rigtigt, at han trives. Det bekymrer hende, og hun

³ <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=210015> (besøgt 8. januar 2020)

vurderer, at første skridt på vejen til at hjælpe Anton med at trives, vil være at få ham til at spise. Hun spørger derfor Antons mor om, hvad Anton bedst kan lide at spise hjemme. Det er havregrød, fortæller moren. Dagplejemoren prøver at lave det til ham, men Anton nægter fortsat at spise. Dagplejemoren spørger moren om flere detaljer om havregrøden. Moren fortæller, at den grød, hun laver hjemme, er tilberedt på færdigt grødpulver (og smager derfor anderledes end 'rigtig' havregrød). Dagplejemoren fortæller mig i et interview (Juhl, 2014), at hun ikke må give de børn, hun passer, færdigprodukter, fordi der er tilsat sukker. Dagplejemoren vurderer imidlertid, at hvis Anton skal kunne trives i dagplejen, er første skridt at få ham til at føle sig hjemme og tryk. Hun beslutter derfor, at 'sukkerpolitik må være sukkerpolitik' og køber pulveret alligevel. Anton begynder at spise, og efter nogen tid begynder dagplejemoren gradvist at blande det færdige grødpulver op med almindelig havregrød lavet på vand og gryn. Efter et par uger, har Anton helt vænnet sig til den almindelige havregrød. Pointen er, at dagplejemoren for at finde ud af, hvad problemet er, inddrager morens viden om Antons madvaner derhjemme. På den måde får hun en forståelse af, at problemet handler om, at konsistensen i almindelig havregrød er fremmedartet for ham. Løsningen ligger dermed i at imødekomme Anton ved at lave den grød, han kender. Pointen er, at dagplejemoren lader sit omsorgsbidrag tage afsæt i Anton og det, der virker for ham. Hun ændrer sit omsorgsbidrag, da hun i første omgang ser, at Anton ikke kan tage imod det. Hun inddrager Antons mor i problemet, og moren positioneres dermed som én, der besidder en vigtig og unik viden om sit barn, som andre (led i omsorgskæden) har brug for. Moren mødes, med Trontos (2015) ord, med tillid til, at hun indgår i en "omsorgscyklus", hvor hun og dagplejemoren sammen ("caring-with") bidrager til omsorgen for Anton, og hvor dagplejemoren har brug for morens bidrag for at kunne drage omsorg for Anton på en måde, der kan modtages af ham som relevant. Ved at tage afsæt i morens viden om Antons spisevaner bliver det muligt at lave mad, som Anton ville spise, og det betyder også, at dagplejemoren kan få ham til at sove.

Hvad kan eksemplet med havregrøden så lære os om tillid og samarbejde om omsorg for børn? Eksempelvis kan vi lære, at der er brug for konkret viden om barnet fra forskellige sammenhænge, og at viden om problemer ét sted må sættes i forbindelse med viden om barnet andre steder. Her er der brug for at inddrage såvel børn som forældres perspektiver – ikke kun som en del af problemet, men som en del af løsningen. I eksemplet her er det netop Antons mor, der bidrager til, at dagplejemoren kan få øje på en brugbar løsning. Både dagplejemoren og Antons mor deltager med hver deres viden om Anton i problemløsningen – de har en fælles sag i forhold til at få Anton til at trives. For moren bliver det, der måske kan synes som et ubetydeligt hverdageksempel, et betydningsfuldt vendepunkt i hendes opfattelse af og samarbejde med det offentlige system. Moren kalder ofte de forskellige professionelle, hun møder; fx sundhedsplejerske, socialrådgiver, psykologi, familierådgiver,

plejefamiliekonsulent, dagplejekonsulent m fl. 'kommunen'. De repræsenterer samlet set én part, som moren siden sin egen barndom har gjort sig erfaringer med som nogen, der kontrollerer, nærer mistillid til familien, og som kan gribe ind i ens liv på voldsomme måder og bestemme over én. Hun fortæller, at hun oplever, at det, hun siger, bliver brugt imod hende, og at der ikke bliver lyttet til hende.

... på de møder dér ... med kommunen, så føler jeg bare, at de kommer med nogle forslag, som jeg egentligt bare skal rette mig efter, men lige så snart jeg kommer med nogle forslag, hvor jeg egentligt ved mere om det end dem, så gider de ikke høre på mig.

Skønt de professionelle, der er involveret i familien, alle fortæller, at de lægger vægt på at brugere skal inddrages og høres, så oplever både denne mor og andre forældre, som jeg har interviewet, at det ikke er tilfældet (Juhl, 2016). Det samme billede tegnes i andre forskningsbidrag (Uggerhøj, 1995; Appel-Nissen, 2005; Egelund, 2003). Som svar på mit spørgsmål om, hvorvidt der er nogle af de professionelle, hun har følt, at hun har kunnet betro sig til, fortæller hun sådan her.

Den, der har hjulpet mig har 100% været Helle (dagplejemoren). Altså, hun spørger også mig om noget. Det er ikke kun mig, der spørger hende. Det er nok første gang Ja faktisk nogensinde, at jeg har følt at jeg kunne sige noget, der kunne bruges.... At jeg ved noget om mit eget barn.... Det gjorde en stor forskel... vi blev ligesom mere ... sådan i øjenhøjde.... Hvis man kan sige det sådan og så føler jeg lidt at hun synes, at jeg gør det godt ... som mor, og så bliver jeg mere tryk.... Ikke så nervøs og så kan jeg også mere... derhjemme også.

Morens peger samtidig på, at hun i forholdet til andre professionelle holder kortene tæt ind til kroppen og gør en dyd ud af ikke at fortælle om de problemer, hun oplever, men at dette er anderledes med dagplejemoren. Andre undersøgelser peger ligeledes på, at det er kontrolaspektet, der er afgørende for, at forældre til udsatte børn ikke har tillid til de professionelle, og at de derfor undgår at søge råd (Uggerhøj, 2014). Denne problematik er illustrativ for de konsekvenser, der kan være forbundet med at indføre flere lovbestemte kontrolopgaver for pædagoger i forhold til ikke kun forældre i udsatte positioner men for forældre generelt, fordi man på den måde får forstærket det klassiske dilemma for professionelle, der både skal drage omsorg og samtidig skal udøve kontrol (Asplund, 1980).

Konklusion

Tillid er forudsætningen for, at samarbejdet kan basere sig på, at de to parter kan involvere hinanden i overvejelser, dele viden om barnet og se den anden parts perspektiv og bidrag til omsorgsopgaven som en del af løsningen og ikke (kun) som del af problemet. Med afsæt i Trontos forståelse af omsorg og tillid som internt forbundne (2015), har jeg i artiklen argumenteret for, at tillid mellem pædagoger og forældre er forudsætningen for, at de to parter kan dele omsorgsopgaver for børn. Hvis ikke der er tillid til, at den anden part bidrager til omsorgs cyklussen, kan omsorg ikke modtages eller gives. Omvendt er omsorgsbidrag, der ses som relevante, tillidsskabende. Når vi har organiseret børns hverdagsliv som et delt omsorgsarrangement, så er børns udviklingsbetingelser og trivsel afhængig af flere parter bidrag. Hvis det skal lykkes at støtte op om barnets liv som et sammenhængende liv på tværs af steder, så må de voksne kunne have tillid til hinandens bidrag til omsorg for barnet. Hvis relationen præges af mistillid, som de senere års ændringer i lovgivningen lægger op til, vanskeliggøres omsorgsopgaven.

Eksemplet med havregrød er ikke kun sigende for samarbejdet mellem forældre i udsatte positioner og professionelle. Det peger på en mere almen pointe om, at forudsætningen for tillid er gensidighed i relationen mellem forældre og professionelle, hvor forældre ikke føler, at de mødes som klienter i en relation, hvor de professionelle per se ved bedst. Eksemplet viser netop, hvordan det, der for første gang gør en forskel for moren, er, at hun oplever at hendes viden om drengen ses som relevant og nødvendig for, at den professionelle kan komme til at lykkes med at drage omsorg for hendes dreng. Det er dermed et eksempel på, hvordan forældres viden om barnet bliver afgørende for det pædagogiske arbejdes succes, og at hvis den professionelle formår at tilvejebringe denne viden på en respektfuld måde, så hjælper det ikke kun barnet men også forælderen og skaber et fundament for dennes oplevelse af tillid til den professionelle.

Når relationen mellem pædagoger og forældre i modsætning til havregrødseksemplet belastes af kontrolopgaver, er det et dårligt udgangspunkt for fælles udveksling af viden og dermed et dårligt udgangspunkt for at kunne drage en relevant omsorg for det enkelte barn. Det er, som jeg har vist, strukturelle betingelser som nye lovbestemte opgaver i dagtilbud, som vanskeliggør tillidsarbejdet for pædagogisk personale. Men selv i krydspreset mellem kontrol, tillid og omsorgsopgaver, har den professionelle en afgørende vigtig opgave i form af at være opmærksom på, hvilke positioner forældre har mulighed for at træde ind i samarbejdet fra.

Pernille Juhl, lektor, Ph.D., Roskilde Universitet

Referencer

Andenæs, A. (2011). Chains of care, *Nordic Psychology*, 63:2, 49-67, DOI: 10.1027/1901-2276/a000032

Appel-Nissen, M. (2005). *Behandlerblikket: Om sociale problemers tilblivelse, intervention og forandring i socialt arbejde med familier og børn med udgangspunkt i analyser af behandlingskommunikation på døgninstitutioner for familiebehandling*. Ph.d.-afhandling indleveret ved Institut for Sociale Forhold og Organisation, Aalborg Universitet.

Asplund, J. (1980): *Socialpsykologiska studier*. Stockholm: Almquist & Wiksell.

Bentzen, T. Ø. (2015). At generobre kontrol med kontrollen, *Altinget Kommunal*, 4. september 2015. https://rucforsk.ruc.dk/ws/portalfiles/portal/55714715/kronik_generobre_kontrol.pdf

Chimirri, N. (2019). *Specifying the Ethics of Teleogenetic Collaboration for Research with Children and Other Vital Forces: a Critical Inquiry into Dialectical Praxis Psychology via Posthumanist Theorizing*. Human Arenas. <https://doi.org/10.1007/s42087-019-00069-7>

Egelund, T. (2003): Børns tarv og børns ret: varetages de nødvendige hensyn til barnet i børneforsorgssager? I: *Dansk Sociologi*, 14, nr. 2, p. 39-57.

Haavind, H. (2006): Midt i tredje akt? Fedres deltagelse i det omsorgsfulle foreldreskab. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*. 43(7), p. 683- 693.

Haavind, H. (2011). Loving and caring for small children: Contested issues for everyday practices. I: *Nordic Psychology*, nr. 63, p. 24–48.

Høyrup, A. R. (2018). *Tillidsarbejde og tydelighed. - Et studie af tillid, magt og afhængighed blandt pædagoger og forældre i danske vuggestuer*. Ph.d.-afhandling indleveret ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) Århus Universitet.

Juhl, P. (2019). Forældreskab og familieliv: analyseret i en velfærdsstatlig kontekst, *Nordiske Udkast*. 46, 2, 4-20.

Juhl, P. (2016). Tidlig indsats: policy og praksis i social intervention. I: J. Krøjer & K. Dupret Søndergaard (red.): *Social Intervention: Meningsfuld indgriben i menneskers liv*. Frederiksberg: Frydenlund Academic, 51-71 (Menneskelig udvikling, deltagelse og social forandring; Nr. 1, Bind 1).

Juhl, P., Elmose Andersen, M., Mikladal, S. S. & Stanek, A. H. (2015). ”Jeg troede bare ikke lige, det lå ved mig...”: Inddragelse af forældre i det tværfaglige arbejde om inklusion, *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4,

Juhl, P. (2014). *På sporet af det gode børneliv: Voksnes bekymring og børns*

perspektiver på problemer i hverdagslivet. Ph.d.-afhandling

Krøjer, J. (2018). Tillid: En emotionel relation i pædagogprofessionen, *Tidsskrift for professionsstudier*, 14, 27, 34-43.

Mehlbye, J. og Andersen, J. (2013): *Tidlig opsporing af børn i en socialt udsat position*. Bilagsbind til *idékatalog*. København: Det Nationale Institut for kommuners og Regioners Analyse og Forskning.

Røn Larsen, M. (2005). Hvorfor er forældresamarbejde så besværligt? *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 1, 82-91.

Servicestyrelsen (2011): Håndbog om Barnets reform.

Thorne, B. (2001): Pick-up Time at Oakdale Elementary School: Work and Family from the Vantage Points of Children. I: Hertz, R. & Marshall, N. L. (ed.): *Working Families. The Transformation of the American Home*. USA: University of California Press

Tinggaard Svendsen, G. (2020). *Tillid*. Århus Universitetsforlag.

Tronto, J. (2015). *Who Cares? How to Reshape a Democratic Politics*. New York: Cornell University Press; 1 edition.

Uggerhøj, L. (2014): *Hjælpekunst eller hjælpeknust?* I: Vera, nr. 67, p. 4-11.

Westerling, A. & Juhl, P. (2020). Collaborative instrumentalization of family life: How new learning agendas disrupt care chains in the Danish welfare state. *Nordic Psychology* (Online). <https://doi.org/10.1080/19012276.2020.1817768>

Winther-Lindqvist, D. (in press). Caring Well for Children in ECEC – the role of moral imagination. *Journal of learning, culture, and social interaction*.